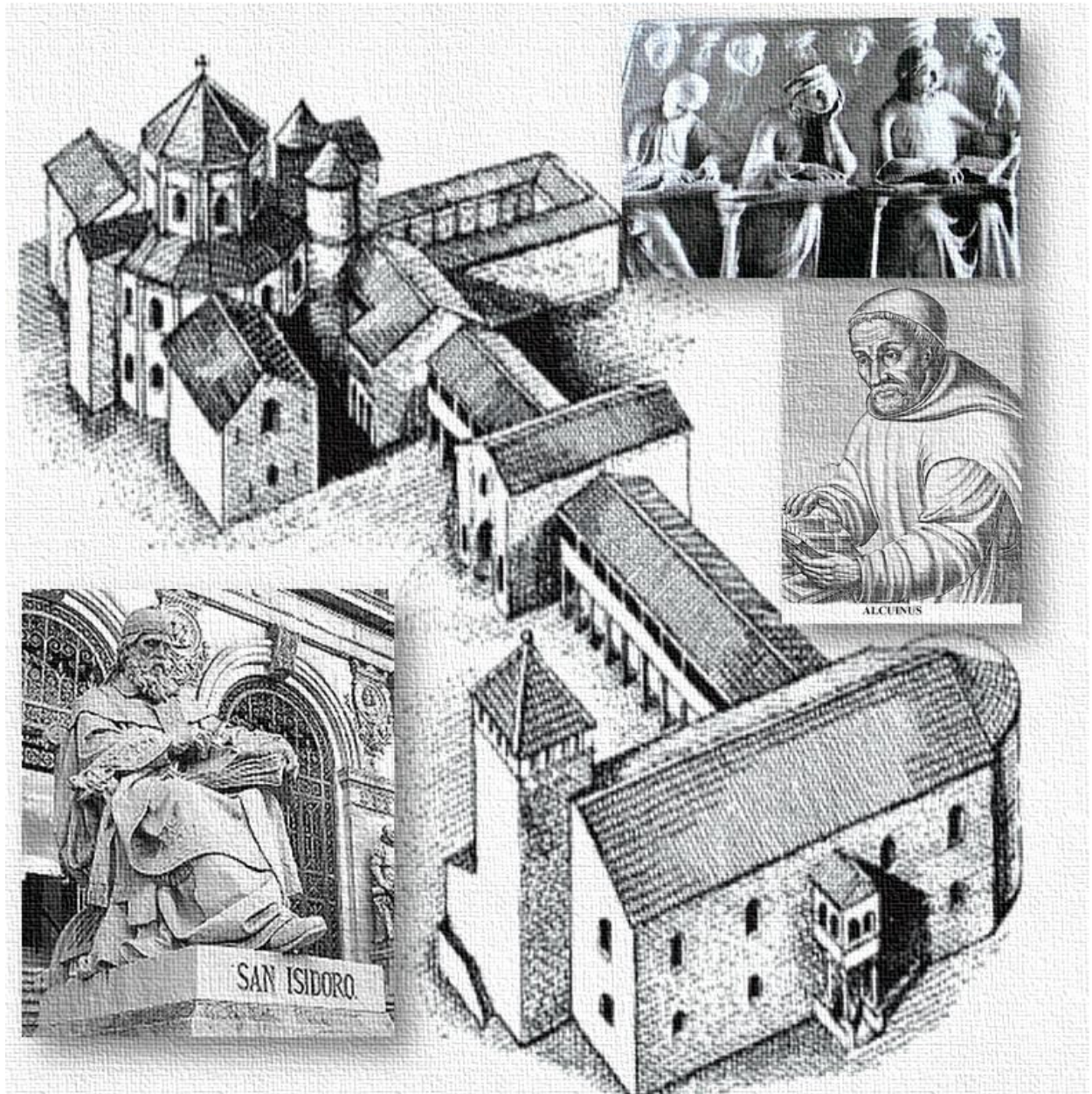

Максим Сайбеков, Аліна Рябокiнь

**ВЕСТГОТСЬКА І РИМО-ІРЛАНДСЬКА ВЧЕНІ
ТРАДИЦІЇ В ГЕНЕЗИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ
ПОЧАТКОВОЇ ТА ВИЩОЇ ШКОЛИ:
МОНОГРАФІЯ**

Полтава - 2020

Saibekov Maksym, Ryabokon Alina

Visigoth, Roman and Irish scholarly traditions in the genesis of European elementary and higher education

Poltava - 2020

ЗМІСТ

СЛОВО ВІД АВТОРА НАУКОВОЇ ІДЕЇ.....	9
ПЕРЕДМОВА.....	12
Частина 1. Освітні ідеї та християнське виховання в творчій спадщині Ісидора Севільського.....	20
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ СПАДЩИНИ ІСИДОРА СЕВІЛЬСЬКОГО В КОНТЕКСТІ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ ГІСПАЛА.....	21
1.1. Історіографія творчої спадщини Ісидора Севільського в ретроспективному розрізі: етапи досліджень і науково-предметні площини.....	21
1.2. Наукові підходи та термінологічний аналіз дослідження.....	28
1.3. Передумови формування специфічних рис Вестготської освітньої культури.....	35
1.4. Праці Ісидора Севільського як джерела ранньосередньовічної дидактичної літератури.....	42
Висновки до розділу 1.....	53
Список джерел і літератури до розділу 1.....	55
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ ІСИДОРА СЕВІЛЬСЬКОГО.....	62
2.1. Освітні ідеї Ісидора Севільського.....	62
2.2. Уявлення Ісидора Севільського про зміст знань в контексті ранньосередньовічної освіти в Вестготській Іспанії (VI-VII ст. н.е.).....	73
2.3. Астрономія і музика в педагогічній системі Ісидора Севільського: призначення та класифікація.....	79
2.4. Основоположні принципи християнського та морального виховання Ісидора Севільського.....	85
Висновки до розділу 2.....	95
Список джерел і літератури до розділу 2.....	96
РОЗДІЛ 3. УПЛИВ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ ІСИДОРА СЕВІЛЬСЬКОГО НА СТАНОВЛЕННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ Й НОВОГО ЧАСУ.....	99
3.1. Єпископальна школа як перший осередок вищої освіти у Вестготській Іспанії.....	99
3.2. Середньовічна європейська рецепція як сприйняття й запозичення освітніх ідей Ісидора Севільського.....	105
3.3. Введення в зміст освіти наступних століть визначених Ісидором дисциплін.....	109
Висновки до розділу 3.....	119
Список джерел і літератури до розділу 3.....	121
Частина 2. Римо-ірландська вчена традиція в університетсько-шкільній системі Середньовіччя.....	124
РОЗДІЛ 4. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ..РИМО-ІРЛАНДСЬКОЇ ОСВІТНЬОЇ ТРАДИЦІЇ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКО-ШКІЛЬНОЇ СИСТЕМИ...125	125
4.1. Основні напрями вивчення римо-ірландської спадщини в університетсько-шкільній системі Середньовіччя та методологічні підходи до проблеми.....	125
4.2. Передумови та шляхи формування ірландської вченої традиції на засадах	

пізньоримської спадщини.....	139
Висновки до розділу 1.....	148
Список джерел і літератури до розділу 4.....	149
РОЗДІЛ 5. РИМО-ІРЛАНДСЬКА ТРАДИЦІЯ В ШКІЛЬНІЙ СИСТЕМІ ЕПОХИ	
КАРОЛІНГСЬКОГО ВІДРОДЖЕННЯ.....	161
5.1. Алкуїн Йоркський та діяльність Ахенської академії в оцінці зарубіжних учених XIX століття.....	161
5.2. Особливості організації навчально-виховного процесу в монастирських, «капітульних» школах і Палаціумі Імперії Карла Великого.....	170
5.3. Римо-ірландська спадщина в логіко-математичних загадках шкільного циклу та її проєкція на сучасність.....	181
5.4. Римо-ірландська вчена традиція в діяльності учнів і послідовників Алкуїна Йоркського.....	190
Висновки до розділу 5.....	199
Список джерел і літератури до розділу 5.....	201
РОЗДІЛ 6. ЗНАЧЕННЯ РИМО-ІРЛАНДСЬКОЇ ОСВІТНЬОЇ ТРАДИЦІЇ ДЛЯ СТАНОВЛЕННЯ	
ПЕРШИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ.....	203
6.1. Якісно-кількісні і змістовні показники римо-ірландської і каролінгської спадщини в освітньому процесі перших європейських університетів.....	203
6.2. Становлення університетських форм навчання: від освітньої системи Алкуїна Йоркського до системи П'єра Абеляра (778-1142 рр.).....	209
6.3. Поєднання римо-ірландської та греко-арабської математичних традицій у дисциплінах природничо-математичного циклу вищих шкіл і перших європейських університетів (кінець X – початок XIII століть).....	218
6.4. Римо-ірландська вчена традиція в освітньому процесі України наприкінці XIX – початку XX століть	230
Висновки до розділу 6.....	237
Список джерел і літератури до розділу 1.....	238
ПІСЛЯМОВА.....	244
ІЛЮСТРАЦІЇ.....	250

CONTENT

From the author of a scientific idea	9
INTRODUCTION.....	12
PART 1. EDUCATIONAL IDEAS AND CHRISTIAN EDUCATION IN THE CREATIVE HERITAGE OF ISIDORE OF SEVILLE	20
CHAPTER 1. THEORETICAL BASES OF STUDYING HERITAGE ISIDORE OF SEVILLE IN THE CONTEXT OF THE EDUCATIONAL SYSTEM OF HISPAL	21
1.1. Historiography of the creative heritage of Isidore of Seville in retrospect: stages of research and scientific subject areas	21
1.2. Scientific approaches and terminological analysis of the study	28
1.3. Prerequisites for the formation of specific features of the visigothic educational culture	35
1.4. The work of Isidore of Seville as a source of early medieval didactic literature.....	42
Conclusions to section 1	53
The list of primary sources and literature for the section 1.....	55
CHAPTER 2. PRACTICAL FOUNDATIONS OF EDUCATIONAL SYSTEMS ISIDORE OF SEVILLE	62
2.1. Educational ideas of Isidore of Seville	62
2.2. The presentation of Isidore of Seville on the content of knowledge in the context of early medieval education in Visigoth Spain (VI-VII centuries AD).....	73
2.3. Astronomy and music in the pedagogical system of Isidore of Seville: purpose and classification	79
2.4. Christian and moral education in the pedagogical system of Isidore of Seville	85
Conclusions to section 2	95
The list of primary sources and literature for the section 2.....	96
CHAPTER 3. THE INFLUENCE OF EDUCATIONAL SYSTEMS OF ISIDORE ON THE FORMATION OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF THE MIDDLE AGES AND THE NEW TIME	99
3.1. Episcopal School as the first center of higher education in Visigothic Spain	99
3.2. Medieval European reception as a perception and borrowing of the educational ideas of Isidore of Seville.....	105
3.3. Introduction to the content of education of subsequent centuries, disciplines established by Isidore.....	109
Conclusions to section 3	119
The list of primary sources and literature for the section 3.....	121
PART 2. DEVELOPMENT OF THE ROMAN AND IRISH TRADITIONS IN THE EUROPEAN MEDIEVAL EDUCATION SYSTEM	124
CHAPTER 4. THEORETICAL FOUNDATIONS FORMING ROMAN AND IRISH EDUCATIONAL TRADITIONS AND THEIR IMPORTANCE FOR THE EUROPEAN	

UNIVERSITY AND SCHOOL SYSTEM	125
4.1. The main directions of studying the Roman and Irish heritage in the university and school system of the Middle Ages and methodological approaches to the problem	125
4.2. Background and ways of forming the Irish scholarly tradition based on the late Roman heritage	139
Conclusions to section 4	148
The list of primary sources and literature for the section.....	149
CHAPTER 5. ROMAN AND IRISH TRADITION IN THE CAROLINGIAN SCHOOL SYSTEM REVIVAL 161	
5.1. Alcuin of York and the activities of the Aachen Academy in the evaluation of foreign scientists of the XIX century	161
5.2. Features of the organization of the educational process in the monastery, “capital” schools and the Palacium of the Empire of Charlemagne.....	170
5.3. Roman and Irish heritage in the logical and mathematical riddles of the school cycle and its projection on the present	181
5.4. Roman and Irish scholarly tradition in the activities of students and followers of Alcuin of York	190
Conclusions to section 5	199
The list of primary sources and literature for the section 5.....	201
CHAPTER 6. VALUE OF THE ROMAN AND IRISH EDUCATIONAL TRADITIONS FOR THE FORMATION OF THE FIRST EUROPEAN UNIVERSITIES.....	203
6.1. Clear quantitative and substantial indicators of the Roman, Irish and Carolingian heritage in the educational process of the first European universities.....	203
6.2. Formation of university forms of education: from the educational system of Alcuin of York to the Pierre Abelard system (778–1142)	209
6.3. A combination of Roman and Irish with Greek and Arabic mathematical traditions in the disciplines of the natural mathematical cycle of higher schools and the first European universities (late X – early XIII centuries).....	218
6.4. Roman and Irish scientific tradition in the educational process of Ukraine in the late XIX – early XX centuries	230
Conclusions to section 6	237
The list of primary sources and literature for the section 5.....	238
AFTERWORD.....	244
ILLUSTRATIONS.....	250

ПЕРЕДМОВА

Сучасну систему освіти неможливо уявити без таких визначаючих її чинників як школа та університет. Призначення університету полягає у вирішенні трьох основних завдань, що є між собою тісно пов'язаними: 1) отримання професії; 2) розвитку здібності до дослідницького пошуку; 3) передання навичок до сприйняття науково-педагогічної думки та наступне її втілення. Останнє завдання є визначальним для підтримання й розвитку традицій «ученості». Сьогодні саме університет має взяти на себе роль культурного центру, що визначає спрямованість людського мислення та формує у студентства особистісні якості, без яких неможливе функціонування повноцінного суспільного життя.

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту», де головними здобутками майбутнього фахівця мають стати «світоглядні та громадянські якості», вітчизняна педагогіка має звернутися до попереднього позитивного досвіду, до витоків ученої думки, до розуміння того, в чому полягає специфіка феномену «університетської вченості». Вхідження України до європейського освітнього простору має орієнтувати інтелектуальну молодь на розуміння університетських традицій західного зразка, на їхнє походження, структуру, функції, соціальне призначення на шляху від антично-середньовічних до сучасних закладів вищої освіти.

У досліджуваний нами період становлення вестготської вченої традиції в Іспанії на європейських теренах вперше зароджується система вищої християнської освіти у якості Гіспальської кафедральної школи, очільником якої був Ісидор Севільський. Основоположні питання про співвідношення християнського виховання та досягнень античної освіти, підняте свого часу Флавієм Кассіодором, було остаточно розв'язане в педагогічній діяльності Ісидора Севільського (570–637 рр.), теоретично обґрунтоване ним у працях «Етимології», «Настанови королю Сісебуту», «Синоніми або стенання грішної душі». Воно заклало основи навчання в сучасних європейських університетах Західної Європи. Тому сьогодні Ісидор Севільський заслужено вважається покровителем студентів і професорів Західного світу.

Трохи пізніше, що в Імперії Карла Великого, яка займала практично всі сучасні європейські території, на основі римо-ірландської вченої традиції ствердилася система початкової, середньої та вищої школи, котра в епоху класичного Середньовіччя еволюціонувала в університет, виникає необхідність у вивченні цього шляху. Система початкової освіти, введеної на європейських теренах Алкуїном Йоркським, практично в незмінному вигляді функціонувала до кінця XIX століття. Це засвідчує актуальність і доцільність нашої монографії.

Досліджуючи Вестготську вчену традицію, ми виділили три етапи: I етап (1840-ті – 1939 рр.) – *традиціоналістський*, у якому привалював *джерело-орієнтований підхід* (Р. Бір, Ч. Бісон, Е. Ліндсей, Ч. Лінч, Е. Брехаут, В. Бультер тощо). II етап (1945 – 2000 рр.) *культурологічно-пошуковий* (Ж. Фонтен, Дж. Хілгарт, Д. Нельсон, Л. Роблес, З. Удальцова, А. Корсунський, Л. Безсмертний, А. Гуревич, І. Дворецька, В. Уколова, Л. Котельникова тощо). III етап (почався з 2001 року) *постмодерний* (А. Барні, С. Бергхоф, В. Біч, С. Воронцов, Б. Льюїс, Г. Фір, Е. Вуд, О. Кнобель, О. Криницина, Л. Харитонов, І. Цебрій тощо).

Ми здійснили класифікацію історіографічних праць за предметно-науковими площинами: *історико-політичною* О. Ауров, В. Бубнов, В. Буданова, С. Карпов, Д. Клауде, А. Кудрявцев, А. Попова, В. Піскорський, А. Смирнов, Ю. Циркін, Р. Колінс, Р. Стокінг);

культурно-пошуковою (В. Уколова, А. Корсунська, С. Аверінцев, М. Болгов, В. Дряхлов, В. Єфименко, Л. Харитонов, А. Фортунатов, А. Сванідзе, В. Мажуга, Дж. Гендерсон); *освітньо-філософською* (І. Ващева, Е. Жильсон, В. Кінельов, В. Миронов, Г. Майоров); *історико-юридичною* (О. Криніцина, С. Медведєв, П. Шкаренков); *філологічною* (Стівен А. Барні, В. Дж. Льюїс, Дж. А. Біч, О. Бергхоф, П. Труп); *освітньо-культурною* (П.Фуракре, Е. Фір, Д. Вуд, М. Бігон, Дж. Келлі, Мариною Сміт, К. Ді Сіакка, К. Хіт, М. Маркаускас, Л. Карлсон, М. Херен); *педагогічною* (В. Безрогов, Г. Піков, Л. Харитонов, І. Цебрій).

Римо-ірландську вчену спадщину ми розглянемо в п'ятьох площинах за предметним і хронологічним принципами дослідження. У *філософсько-схоластичній площині* (XII – XVII століття) на твори Алкуїна Йорського та його послідовників П'єр Абеляр, Петро Достопочтений, Джованні Андреа Буссі, Л. Де Грас , та ін. У *педагогічно-просвітницькій площині* (XVII – XVIII ст.) представники різних наук і філософи займали ворожу позицію щодо своїх середньовічних колег-попередників (Крістоф Келлер, Дю Канж, Р. Додслі, Георг Хорн, Едвард Гіббон ті ін..) вмовляючи свої міркування стосовно середньовічної освіти як такої, що пригнічувала та знищувала особистість. В *історико-теологічній площині* (XIX століття) римо-ірландська спадщина в європейській університетсько-шкільній системі несподівано була переглянута винятково з позитивних позицій (А. Кляйнклаусц, П. Терновський, М. Цемгі, А. Лебєдєв, М. Суворов, В. Преображенський та ін..). В *історико-романтичній площині* римо-ірландську джерельну спадщину досліджували зарубіжні вчені XIX століття (Р. Пейдж, Ф. Лоренц А. Уест, Е. Вільмот-Бакстон. Р.Б. Пейдж, Ф. Гізо та ін.), було зроблено акцент на можливості пристосувати давню мудрість до істинної віри на практичних прикладах, зрозумілих і цікавих для школярів. В *історико-педагогічній площині* (початок XX — початок XXI століття) починає відроджуватися інтерес до творчості християнських педагогів раннього Середньовіччя (Б. Рамм, І. Гливенко, Е. Джонс, О. Фортунатов, Г. Коен та ін.) Наприкінці XX-го – поч. XXI століть з'являються праці М. Петрової, В. Рабіновича, В. Безрогова, Г. Пікова, О. Сидорова та ін., присвячені проблематиці політичної культури, суспільній думці та освіті епохи Каролінгського відродження. В *універсальній площині* (друга половина XX — початок XXI століття) дано всебічний аналіз римо-ірландської традиції в університетсько-шкільній системі європейського Середньовіччя (В. Уколова, А. Сванідзе, В. Ісаєв, Є. Голубцова, П. Гайденко, В. Петров та ін.).

Аналіз архівних документів, стародруків релігійного змісту, порівняння досліджень науковців, осмислення позитивного досвіду шкільної та університетської освіти дали змогу виявити *суперечності* між:

- універсальним статусом наставника єпископальної школи у Вестготській Іспанії і вузькою спеціалізацією вчителя закладу середньої освіти I – III ступенів;
- обґрунтованими пріоритетами гуманітарного знання в навчально-виховній системі Ісидора Севільського і звуженим розумінням необхідності гуманітарного знання на сучасному етапі;
- логічністю в підготовці до самостійної роботи з підручником учнів гіспальської школи і дещо формалізований підхід до самостійної роботи учнів і студентів сучасних навчальних закладів;

Вестготська та римо-ірландська вчені традиції в генезі європейської початкової та вищої школи

- високий запит на освічені кадри у Вестгоській Іспанії і втрата престижності професії учителя в сучасному соціокультурному просторі.
- пріоритетним значенням гуманітарних наук і християнсько-морального виховання в початковій школі Каролінгського відродження і домінуванням технократичних пріоритетів у сучасному суспільстві;
- орієнтацією на фізичну працю, режим і здоровий спосіб життя дітей в монастирських школах держави Карла Великого і захоплення віртуалізацією дитячого дозвілля в сучасній Україні;
- системою усно-розумових обчислень, спрямованих на розвиток логіки та швидке виконання математичних дій в університетсько-шкільній системі Середньовіччя і використанням обчислювальних пристроїв замість арифметичних навичок на сучасному етапі розвитку освіти. місії вчителів музичного мистецтва в дошкільній, шкільній та вищій освіті.

Отже, недостатня вивченість вестготської та римо-ірландської учених традицій в університетсько-шкільній системі Середньовіччя, потреба цілісного наукового аналізу позитивного досвіду протоуніверситету в Севільї й початкової освіти Каролінгського відродження, необхідність розв'язання низки суперечностей уможливили визначення теми дисертації «*Вестготська та римо-ірландська вчені традиції в генезі європейської початкової та вищої школи*».

Ми поставили перед собою мету виявити й обґрунтувати вестгостську та римо-ірландську вчені традиції в генезі європейської початкової та вищої школи.

На основі використаних джерел і літератури автори намагалися:

1. розкрити теоретичні засади теоретичні засади спадщини Ісидора Севільського в контексті освітньої системи Гіспала;
2. схарактеризувати практичні засади освітньо-виховної системи Ісидора Севільського;
3. показати вплив освітньо-виховної системи Ісидора Севільського на становлення закладів вищої освіти Середньовіччя й Нового часу;
4. визначити передумови та шляхи формування ірландської вченої традиції на засадах пізньоримської спадщини;
5. виявити римо-ірландську вчену традицію в шкільній системі Каролінгського Відродження;
6. довести вплив римо-ірландської вчених традицій на розвиток освітніх Центральної і Західній Україні наприкінці ХІХ – початку ХХ ст.

Хронологічні межі монографії відповідають специфіці теми й охоплюють Вестгоське й Каролінгське Відродження. *Нижня межа* – кінець VI століття – зумовлена початком освітньо-педагогічної діяльності Ісидора Севільського, вдосконаленням змісту освіти в Гіспальській єпископальній школі і перетворенню її на вищий навчальний заклад – прототип середньовічного університету. *Верхня межа* – 1215 р. – поява перших статутів європейських університетів, яка закріпила надбання Каролінгської епохи.

Географічні межі монографії охоплюють території країн Центральної та Західної Європи, на яких поширювалися вестготські і римо-ірландські вчені традиції, впроваджені Ісидором Севільським у Вестготській Іспанії та Алкуїном Йоркським в Імперії

Карла Великого. Ці традиції розповсюдилися й на території Західної України, що знаходиться під владою Литви та Польщі й частково – на Центральну Україну.

У якості *джерел* ми використали твори мислителів, наставників і педагогів раннього Середньовіччя. Першу групу джерел склали твори Ісидора Севільського, де найповніше відобразилися його уявлення та погляди, що узгодили християнську мораль із освітніми досягненнями Античності («Етимології, або Початки» в 20 книгах (633 рік); «Синоніми або стенання грішної душі» (610–615 рік) і «Історія готів» (625 рік); «Чернечий статут» (610 рік), трактат «Про церковні служби» (598–615 рік) «Про природу речей» (613–621 рік).

До другої групи увійшли джерела попередників Ісидора Севільського, які мали значний вплив на формування його свідомості та життєвих позицій (Касіодор «Настанови в науках божественних і світських» (562 рік), «Різне. Листи до всіх готів і римлян» (538 рік); Боецій «Розрада від філософії» (523 рік); Валерій з Бьєрсо «Житіє святого Фруктуоза» (695 рік), Іоанн Бікларський «Хроніка» (590 рік), а також твори пізніх граматиків, риторів і антикварів, найзначніших пізньоантичних і ранньосередньовічних християнських письменників (Фредегар «Хроніка», Юліан Толедський «Історія короля Вамби»)

Третя група джерел представлена вестготськими пам'ятками освітнього та історичного змісту Ісидора Севільського, його учнів і послідовників (Ісидор Севільський «Історія готів, вандалів і свевів» (619 рік), «Про знаменитих мужів» (615–618 рік); Брауліон Сарагоський «Листування», (610–633 рік) «Перелік праць божественного Ісидора» (630 рік); Ільдефонс Толедський «Книга про знаменитих мужів» (657–669 рік) та ін.), а також нормативними пам'ятками часу Вестготської Іспанії («Бревіарій Алариха» (506 рік), «Вестготская правда» (654 рік), «Книга вироків» короля Рецесвінта (654 рік). Зазначене коло текстів допомагає визначити місце творів Ісидора в контексті загальної культури його епохи.

Використовувалися документи й матеріали Державного архіву Російської Федерації (Ф. 550 «Нижегородская духовная консистория»), Державної бібліотеки Російської Федерації (Ф. 172 «Московская Духовная Академия»; Ф. 173.I «Троицкая Духовная семинария»; Ф. 213 «Епископ Феофан. Письмо к Моисею [1859-1862]», Ф. 304.I. «Славянские рукописи библиотеки Свято-Троицкой Сергиевой Лавры»; Ф. 304.II. «Главная библиотека Троицкой Сергиевой Лавры»; Ф. 310 «Славянские рукописи XVII в.»), Державного архіву древніх актів (Ф. 18 «Духовное ведомство 1600-1833 гг.»; Ф. 27 «Приказ тайных дел. Ч.1»; Ф. 181 «Рукописный отдел библиотеки Московский Государственный архив министерства иностранных дел»), Державного архіву літератури та мистецтва Російської Федерації (Ф. 2 «Письма Д.С. Мережковского А.А. Александрову 23 сентября – 8 ноября 1892»; Ф. 10 «Письмо И. М. Мартынова И. С. Аксакову с опровержением статьи о иезуитах»; Ф. 46 «Выписка из законов о присоединении униатов и католиков к православной греко-российской церкви»; Ф. 80 «Коллекция с 1819 г.»; Ф. 191 «Замогильные записки. Воспоминания»; Ф. 236 «Письмо Досифеи, монахини Моисею, игумену»; Ф. 275 «Письма Поликсении, монахини Званского монастыря Е. В. Пеликану»; Ф. 343 «Житие и страдание святой великомученицы Варвары»; Ф. 373 «Письмо Александра, епископа Погодину Михаилу Петровичу»; Ф. 419 «Выписка из сочинений Григория Богослова»; Ф. 420 «Письма Вирсавии [монахини] к Философову Иллариону Никитичу и Философовой Пелагее Никитичне (его жене)»; Ф. 427 «Письма Антонии,

Вестготська та римо-ірландська вчені традиції в генезі європейської початкової та вищої школи
монахини Анастасии Ивановне Колечицкой»; Ф. 436 «Телеграмма Алексия, епископа Можайского»; Ф. 723 «Рукопись б.д. Волкова С. С. (1865-1932)»; Ф. 938 «Житие Св. Димитрия Ростовского»; Ф. 1271 «Письма Александра, епископа Оглоблину Николаю Яковлевичу»; Ф. 1345 «Собрание рукописей писателей, ученых, общественных деятелей 1669-1949 гг.»; Ф. 1884 «Письмо к В. В. Вересаеву»; Ф. 2980 «Зерцало совершенства или древнейшее сказание о св. Франциске Ассизском»), Центрального державного архіву Санкт-Петербурга (Ф. 1001 «Ленинградское епархиальное управление 1922-1927 гг.»).

Для дослідження римо-ірландської спадщини ми аналізували роботи роботи Алкуїна Йоркського (остання чверть VIII століття), зокрема «Розмова про істинну філософію», «Суперечка шляхетного юнака Піпіна з Альбіном Схоластиком», «Листи», «Енхирідон, або про граматику», «Послання до короля», «Послання до Коридона», «Напис на книзі «Пісня Пісень», «Напис на приміщенні для переписування книг», «Суперечка Зими й Весни», «Загадки», «Музика» й ін.; праці учнів Алкуїна Йоркського, серед яких Валафрид Страбон («До друга», «Садок»), Рабан Мавр («Похвала Святому Хресту», «Про природу речей», «Про виховання кліриків», «Гомілії», «Про Всесвіт», «Епітафія Ейнхарду», «Епітафія Валафриду Страбону»); хроніка літописця Карла Великого Ейнхарда «Життя Карла Великого»; праці вченої еліти XII століття, до якої належали: П'єр Абеляр («Так і ні», «Діалектика», «Історія моїх поневірянь»), Леонардо Пізанський («Книга Абака») та ін.; документи останньої чверті VIII – початку XIII століть: «Капітулярій про заняття науками» (787 року), Статут Паризького університету (1215 року) тощо.

Також до джерельної бази дослідження належать підручники, посібники й методичні рекомендації для вчителів з арифметики, граматики й риторики, що використовувалися в навчально-виховному процесі шкіл Центральної України на межі XIX – XX століть (36 одиниць); документи та матеріали Інституту рукопису Центральної наукової бібліотеки НАН України імені В. І. Вернадського (Ф. 241 «Київське товариство старожитностей і мистецтв»; Ф. 231 «Почаївська Успенська Лавра»; Ф. 306 «Зібрання рукописних книг Києво-Печерської Лаври»); матеріали фондів Державного архіву Тернопільської області (Ф. 40 «Семирічні та початкові школи Тернопільського воєводства»; Ф. 54 «Дедеркальська вчительська семінарія»; Ф. 131 «Кременецький ліцей, м. Кременець Волинського воєводства»; Ф. 138 «Тернопільська приватна гімназія Українського педагогічного товариства «Рідна школа»; Ф. 161 «Тернопільське окружне управління спілки «Товариства шкіл людових»; Ф. 194 «Тернопільська повітова шкільна рада, м. Тернопіль Тернопільського воєводства»; Ф. 223 «Кременецька жіноча гімназія ім. Алексіної Київського навчального округу, м. Кременець Волинського воєводства»; Ф. 224 «Кременецька державна реміснична школа, м. Кременець Волинського воєводства»; Ф. 231 «Почаївська Успенська Лавра»; Ф. 258 «Духовний собор Почаївської Успенської Лаври»; Ф. 351 «Кременецька приватна українська гімназія спільного навчання, м. Кременець Волинського воєводства»; Ф. 394 «Чортківська приватна вчительська жіноча семінарія ім. Марії Конопницької, м. Чортків Тернопільського воєводства»), що містять відомості про шкільництво Західної України в означений період.

Таким чином, у монографії «Вестготська та римо-ірландська вчені традиції в генезі європейської початкової та вищої школи» ми намагалися подолати й компенсувати недостатню дослідженість унікальних педагогічних ідей раннього Середньовіччя в системі початкової, середньої та вищої школи, показати їхню дієвість й актуальність на сучасному етапі, а також запропонувати можливість подолання розв'язання виявлених нами суперечностей.

Наукове видання

Сайбеков М.Г., Рябокiнь А.О. **Вестготська i римо-iрландська вченi традицiї в генезi європейської початкової та вищої школи.** Полтава : ПНПУ, Видавництво «Формат+». 270 с.

Пiдписано дп друку 10.04.2020 р.
Папiр офсетний. Друк трафаретний.
Ум. друк. арк. 13. Наклад 100 прим.
Зам. № 2079

Свiдоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавцiв, виготiвникiв
i розповсюджувачiв видавничої продукцiї
Серiя ДК №6817 вiд 01.09.2015 р.